...कृताभ्यासपुस्तकम्

...देशशिक्षाविभागाध्यक्षगणप्रदत्तसाहित्याचा-
M. A. in Sanskrit Literature) जुषा,
...रीयधर्मसमाजमण्डलवितीर्णधर्माचार्यपद-
काशीस्थविद्वन्मण्डलीप्रदत्तव्यासपदाङ्कि-
भारतधर्ममहामण्डलाद्यनेकसभाप्रदत्त-
...रवभूषणपदभूषितेन, श्रीमन्महाराज-
मिथिलानरेशात् प्राप्तसुवर्णपदकेन
साहित्यरसरसिकैः, सुकविरिति,
घटिकाशतक इतिशताद्यावधान इति,
भाषाष्टकरसज्ञ इति च क्रियास-
मभिव्याहारेणाकार्यमाणेन
काशीस्थप्रसिद्धपण्डित-
श्रीदुर्गादत्ततनयेन
श्री...अम्बिकादत्तव्यासेन
विरचितम्
आङ्गलभाषां पठतां संस्कृतग्रन्थांश्चारब्धवतां
बालानां सहाय्यार्थं
प्रकाशितं च ॥

...गलपुरे व्यासयन्त्रालये श्रीगणपतित्रिपाठिना
मुद्रितम्

व्यास यन्त्रालये
भागलपुरे

BHAGALPUR VYAS PRESS

1893

PRCTILAL SANSKRIT,

PART I.

Preface.

THE following pages and those in the Se- cond Part now ready for the press, are an attempt towards leading the young pupil by short and easy steps through the rudiments of Sanskrit Grammar and Vocabulary to the practice of Sanskrit composition. In putting the lessons togather and in deciding upon the form and arrangement best adapted for the purpose, the author has in the main consulted his own experience as teacher of Sanskrit. He has therefore borrowed largely from the notes and hints his own pupils have had from time to time in a course of instruction.

The object of this first part is to give the pupil an int ligent grounding in the declen sion of im nt bases ending in vowels, the declens nost all the important prono- indicative present of verbs in

each of the ten conjugations, as well as in the use of the principle indeclinables in common use. For the better understanding of the forms throughout, the lessons are made to start with a few general rules and illustrations sufficiently clear and comprehensive for the exercises that follow. The word-lists and the models after each set of rules, supply every thing the pupil will require for the exercises given and for many more the teacher might frame. The two glossaries at end are further helps in the same direction. A number of model questions has also been given after each lesson for testing the pupil's progress, his knowledge of the rules and of the forms put before him. No pains have been spared to make the book a suitable guid for the end in view for the school-boy and the private student alike; while teachers will, it is hoped, find a method and a plan ready at hand admitting of easy enlargement for the benifit of individual pu[illegible] classes.

Zila School, Bhagalpur,
July 7th, 1889.

[illegible]R.

उपोद्घातः ।

ये हि मनोमालिन्यविपाटिकायां वाटिकायामिव अनेकरसभावभङ्गीभासुरायां संस्कृतभाषायां विजिगीषन्ति तेषां सञ्चारसुखावहः पन्थाः इव ग्रन्थोऽयं विरच्यते। अस्मिन् कारकप्रत्ययांस्तत्प्रयोगनियमांश्च प्रदर्श्य प्रतिगणं धातवस्तत्प्रत्ययैर्विकरणैश्च गुम्फितास्तत्प्रयोगा अपि दृश्यन्ते, मध्ये मध्ये च सोदाहरणानि अनुवादार्हाणि वाक्यानि विविधप्रश्नाश्च बालानामभ्यासाय विलिख्यन्ते, राजकीयपाठशालासु पठतां छात्राणां विशेषसौकर्यार्थं च आङ्गलभाषया ग्रथ्यतेऽयं ग्रन्थो यतो विभिन्नप्रान्तस्था विभिन्नभाषा अपि तद्भाषाभ्यासित्वात्तदादरे नार्हन्त्येव केऽपि शङ्कापङ्ककलङ्कम्। अस्मिन् मध्ये मध्ये वाक्यघटनोपयोगिनः शब्दा अन्ते च वर्णक्रममवलम्ब्य प्रतिभाषं सनिर्वचना शब्दावली प्रकाश्यते। अत्र केवलं लट्लोटोरेव प्रयोगाः शिक्ष्यन्ते विशेषविषयास्तु द्वितीये खण्डे समवलोकनीयाः।

ग्रन्थकारेण
श्री, अम्बिकादत्तव्यासेन
१; ७, ८८,

श्रीगणेशायनमः ।

Preface to the 2nd. Editon.

The first cdition being out of print, I have availed myself of the opportunity thus offered to bring out an improved edition under my own eye by makiny such slight alteration here and there in the body of the book as appeared to me necessary. The most important change however is the addition sentences for daily use as well as a few but sufficiently large number of letters and applications to furnish the student with models of this kind of composition in Sanskrit and to give him an idea how people aquainted with Sanskrit, especially in the upper provinces still speak and write in that language,

My heartiest thanks are due to those gentlemen wno have received the book with favour and have appreciated it worth and to Babu Tarapad Ghoshal M. A. Head Master Zilah shool Bhagalpur who has helped me fully in both the editions and above all to the Inspector of schools Behar Clrcle, who in spite of a little clamour in some interested quarter has given it a place in the course of studies for zila schools under his controle.

Bhagalpur
The 1st May, 1890 } Ambikadatta Vyas.

द्वितीयसंस्करणम् ।

पुनरेतद्ग्रन्थमुद्रणस्य नेदीयसी आवश्यकतेति पूर्वमज्ञास्यं चेदतिसौष्ठवेन समस्करिष्यम् । किन्तु विहारसंस्कृतसंजीवनसङ्घकार्येषु व्यापृतेनाकस्मादेव पुस्तकागारमेतद्ग्रन्थशून्यमवालोकि, तदचिरेणैव यथाशक्ति पुनः परिष्कृत्य मुद्रकहस्ते प्रादायि। अस्मिन्नुदाहरणानि बहुशो वर्द्धितानि सन्ति । बालकाः संस्कृतं भाषितुं लिखितुमपि च त्वरितं प्रयतेरन्निति तेषां प्रात्यहिकप्रयोगार्हवाक्यानि, प्रार्थनामन्त्रणपत्रलेखादिपरिपाटी च प्राञ्जलतया दर्शिताऽस्ति । कस्मिंश्चिदत्र नवागते यन्त्रालये मुद्रित एष ग्रन्थ इति सम्भोभवीति महती मुद्रणच्युतिः परं ये तादृशीमपि स्वयं शोधयितुं न पारयन्ति न ते अधिकारिणः ईदृक्षाणां प्रबन्धानाम्, येषां च महतां करकमलयोरेष मधुकरायिष्यते ते तु सानुग्रहं संशोध्यैनम् मां कृतार्थयिष्यन्त्येवेति नाहमधिकं ब्रूये ।

येन चास्मदनुग्राहकेणात्रभवता महामान्यश्रीतारापदद्विवशर्म्मणा एतद्ग्रन्थनिर्माणेऽपि पुनर्मुद्रणेऽपि च पौनःपुन्येनाहं, बहुशः प्राप्तसाहाय्यः संवृत्तोऽस्मि तस्मै परोपकृतिप्रकृतिकाय किमन्यद् वितरामि ऋते नमस्कृतिततेः ।

१—५—९२ } श्री···अम्बिकादत्तव्यासः ।
भागलपुर }

CONTENTS.

——:o:o:——

LESSON V111.

GENERAL GLOSSARY.

पण्डित अम्बिकादत्त व्यास साहित्याचार्य

सन् १८८२

PRACTICAL SANSKIT.

LESSON 1.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

ENDING IN अ.

MASCULINE

Terminations.

	Singular.	Dual.	Plural.	
Nominative case.	स्	औ	अस्	प्रथमा
Accusative "	अम्	औ	अस्	द्वितीया
Instrumental "	आ	भ्याम्	भिस्	तृतीया
Dative "	ए	भ्याम्	भ्यस्	चतुर्थी
Ablative "	अस्	भ्याम्	भ्यस्	पञ्चमी
Genitive "	अस्	ओस्	आम्	षष्ठी
Locative "	इ	ओस्	सु	सप्तमी

RULES.

(1) After nouns ending in अ, the terminations अस् (of द्वितीया) आ, भिस् ए, अस् [of पञ्चमी अस् (of षष्ठी) and आम् are changed into

अम्, इन, ऐस, य, अत्, स्य, and नाम् respectively

[II] The अ is lengthened before भ्याम्, य and नाम् and changed into ए before भ्यम् ओस् and सु ।

[III] The अ of अम् is rejected when preceded by any of the vowels.

[IV] To form vocative, प्रथमा is used which, in singular, is rejected.

[V] सु is changed into षु when preceded by any vowel except अ and आ ।

[VI] Final स् is changed into विसर्ग ।

EXAMPLE.

कृष्ण = SON OF VASUDEVA.

Singular.	Dual.	Plural.
*कृष्णः	कृष्णौ	कृष्णाः
कृष्णम्	कृष्णौ	कृष्णान्
कृष्णेन	कृष्णाभ्याम्	कृष्णैः
कृष्णाय	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णात्	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णस्य	कृष्णयोः	कृष्णानाम्

* See rule 1, 5, 8, 9, and 13 of conjugation of vowels in Children's Sanskiit Grammar.

कृष्णे	कृष्णयोः	कृष्णेषु
कृष्ण	कृष्णौ	कृष्णाः

Adjective

SUBSTANTIVES. विशेष्य

ईश्वर* God.
राम son of दशरथ
नृप a king.
नर a man.
पुत्र a son.
जीव an animal.
मूर्ख a fool.
पवन wind.
बाल / बालक a child.
बुध a wise man.
चन्द्र the moon.
शिक्षक a teacher.
शिष्य a student.
पण्डित a learned man.
समय time.

VERBS. क्रिया

PARASMAIPAD † PRESENT TENCE.

परस्मैपद TERMINATIONS. वर्तमान काल

	उत्तम पुरुष 1st person.	मध्यम पुरुष 2nd person.	प्रथम पुरुष 3rd person.
Singular.	मि	सि	ति

* Teachers to explain where न is changed into ण (Children's Grammar 2nd edition. p. 8.)

† The conjugational terminations are classified under two heads, PARASMAIPADA and ATMANEPADA. Some roots take exclusively the former and some the latter; while others take either.

Dual,	वस्	थस्	तस्
Plural	मस	थ	अन्ति

The First Conjugation,

भ्वादि —— गण

RULES.

[VII] अ is added on to the roots of the 1st conjugation before the termination.

(VIII) The अ is lengthened before म and व of the terminations,

(IX) The preceeding अ is dropped before a termination with an initial अ.

EXAMPLE. उदाहरण

भू (भव्) *to be, to become.

	1st person,	2nd person,	3rd person,
Singular	भवामि	भवसि	भवति *

* The final vowel and the penultimate short vowel of roots take their गुण subsitute before the अ of the first conjugation The गुण of इ or ई is ए, of उ or ऊ is ओ, of ऋ or ॠ is अर्, and of ऌ is अल् ।। Then [by rule 13 of conjugation of vowels in Children's Sanskrit Grammar) these ए &c, are changed into अय् &c, and this kind of change is enclosed withen circular brackets.

Dual.	भवावः	भवथः	भवतः
Plural	भववामः	भवथः	भवन्तिः

Roots of the first conjugation.

रक्ष् To protect.
भज् To worship.
दा [यच्छ्]* To give.
स्था [तिष्ठ्] To stop, to stay, to wait.
गम् [गच्छ्]* to go.
बुध् (बोध्) To understand or know.

दृश् [पश्य्] To see.
धाव् To run.
स्मृ (स्मर्) To remember.
जीव् To ~~stand~~. live
वह् To bear, blow or flow.
पत् To fall.

EXAMPLE.

ईश्वरो† रक्षति = God protects.
पण्डिता‡ बोधन्ति = Learned men know.

* The substitutes and other changes, which some roots undergo before the conjugational signs, are shown in rectangular

† See rule (6) of conjugation of Visarga in Children's Sanskrit Grammar.

‡ See rule (5) of conjugation of Visarga in Children's Sanskrit Grammar.

बाला गच्छन्ति = The children go.
बुधौ पश्यतः = The two wise men see.

EXERCISE.

(The Nominative case.)

भजामी ।	बालौ पततः ।
पश्यामः ।	जीवाःजीवन्ति ।
तिष्ठामः ।	नरा भजन्ति ।
जनः तिष्ठति ।	नृपो यच्छति ।

* I worship §	God protects.
He protects.	†(A) wise man worshi
We see.	(The) children fall.

* The pronouns for the three persons are:—

Ist. S. अहम्, D. आवाम्, P. वयम्; 2nd, S. त्वम्, D. युवाम्, P. यूयम्; 3rd. S. सः, D. तौ, P. ते; (Masculine) S. सा, D, ते, P, ताः (Feminine), S. तत् D. ते, P. तानि [Neuter]. It is not absolutely necessary to use them in Sanskrit as they are denoted by the forms of the Verbs themselves, as, गच्छति or स गच्छति = He goes &c.

*No use to translate the words in brackets.

Thou stoppest.
They see.
You live.
It falls.
We two give.

You two stay.
They two worship.
Thou runnest.

(The)animals live.
(The)kings understand
(The) son remembers.
(The) moon goes.
(The) son of Dasarath goes.
(A) man sees.
(The) children run.
(The)son of Vasudeva stops.

QUESTIONS.

[1] What is added on to the roots of the Ist conjugation,

[2] What terminations end in इ ?

[3] In what case does the स of the locative case change into षु ?

[4] Decline some five nouns like Krishna.

[5] Correct the following '—नरैा भजति। जनः तिष्ठन्ति। नृपा गच्छतः। जीवा जीवति। पण्डिता बोधसि।

LESSON II.

THE SCOND CONJUGATION.

RULE.

X Nothing is added on to the roots of the Second Conjugatin.

EXAMPLE.

अस् = to be.

RULE,

XI The root अस् loses its अ in dual and plural and स् before second person singular.

अद् = to eat,

	1st pers.	2nd pers.	3rd pers.
Singular.	अद्मि	अत्सि*	अत्ति
Dual.	अद्वः	अत्थः	अत्तः
Plural.	अद्मः	अत्थ	अदन्ति

Declension of nouns ending in अ in Neuter gender.

* Soft consonants followed by hard consonants change into the first letter of their class, as तद् + पतिः = तत्पतिः ॥

Soft consonants—the third and fourth letters of the several classes,

Hard consoants—the first and second letters of the several classes.)

TERMINATIONS.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	अम्	ई	आनि
Acc.	अम्	ई	आनि

[Remaining Terminations are the same as in masculine].

EXAMPLES.

वन = A forest.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	वनम्	वने	वनानि
Acc.	वनम्	वने	वनानि
Instr.	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
Dat.	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
Abl.	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
Gen.	वनस्य	वनयोः	वनानाम्

Loc.	वने	वनयोः	वनेषु
Voc.	वन	वने	वनानि

SUBSTANTIVES.

जल water.
धन wealth.
हृदय heart.
फल a fruit.
पत्र a leaf, paper.
पुष्प a flower.
पुस्तक book.

सुख } happiness. pleasure, ease.

कमल a lotus.
गृह a house.
नयन the eye.
श्रोत्र the ear.
मुख the mouth or face
दुग्ध milk.
मित्र a friend.

दुःख } pain, sorrow distress, trouble difficulty.

Roots of the first conjugation.

पा [पिब्] to drink.
जि (जय्) to conquer.
(हृ हर्) to take away.
वद् to speak.

वस् to dwell.
घ्रा (जिघ्र) to smell.
पठ् to read.
नी (नय्) { to carry. to lead.

EXAMPLE.

ईश्वरो वालान् रक्षति = God protects the children.

रामो वनं गच्छति = Rama goes to the forest.

फलानि सन्ति = There are fruits.

पुस्तकानि पठतः = They two read their books.

EXERCISE.

THE ACCUSATIVE CASE.

श्रोत्रे स्तः ।
फलम् अद्मि ।
धनं नयति ।
कमलं पश्यति ।
जलं पिवन्ति ।
नयने स्मरति ।
पत्रं पतति ।
शिष्यौ पठतः ।
शिक्षकौ वदतः ।
नृपा जयन्ति ।
पण्डिता वसन्ति ।
चन्द्रं स्मरथः ।

हृदयम् अस्ति ।
कमलं जिघ्रामि ।
पुस्तकं पटामि ।
गृहं गच्छति ।
शिक्षकान् पश्यथ ।
शिष्यान् नयामः ।
नरा वनं पश्यन्ति ।
नृपो गृहं स्मरति ।
पवन. पुष्पाणि हरति ।
शिष्यः पुस्तकं पठति ।
वालो दुग्धं पिवति ।
रामः फलानि भक्षति ।

जलं पिवथ ।
धनानि सन्ति ।
पण्डित ईश्वरं भजन्ति ।
बाला हृदयं हरन्ति ।

नरा * श्चन्द्रं पश्यन्ति ।
नरो गृहं गच्छति ।
बालौ कमलानि पश्यत: ।
पुस्तकानि पठसि ।

(He) drinks.
(We) smell.
(We) dwell.
(Thou) conquerest.
(You two) take away.
(The ,, ,,) read.
(We ,, ,,) see.
(There) are (two) ears.
(It) is (an) eye.
(There) are houses.
(He) eats (the) fruits.
(He) sees (the) leaves.
(He) carries (the) flowers.
(Thou) readest (the) book.
(We) see (the) moon.
(You two) drink (the) milk.
(You two) read the book.

(You) see (the) teacher.
(We) lead (the) students
(They) worship *Rama*
(We) worship *Krishna*
(We) see (the two) eyes.
(They) go to their houses.
(We two) drink the milk.
(He) remembers a child
(You) smell the lotus.
(We) take away the water.
(I) lead (a) friend.
(I) see (a) son.
(We) eat the fruits.

* See Rule 4 of Conjuuction of Visarga in Children's Senskrit Grammar,

God protects (the) animals.
Children drink milk.
(The) son sees (the) face.
(The) men carry (the) lotuses.
(The) wise men worship God.
(The) fools eat leaves.
(The) students read (the) books.
(The) teachers are learned men
(God) knows (our) hearts.
(The) eyes see Krishna.
(The) friends see Rama.
(The) kings give wealth.

QUESTION.

[1] Conjugate पच् in indicative mood present tense through out.
[2] Decline पुत्र, मित्र, नर and हृदय.
[3] Write pown the Dual of the third per. pres. indticaive of पठ् and वद् ।
[4] what are the substitutes of घ्रा, स्था, and पा?
[5] Repeat the terminations of the Present Tense.
[6] What is final स् changed to?
[7] Explain the change a Consonant under-goes when followed by a hard Consonant. Give instances.

[8] Correct the following:—कमल: अस्ति । नराणि गच्छन्ति । पुस्तकान् पठामि । बाल: फलं अदति । मित्र: पण्डित असन्ति ।

LESSON III.

THE THIRD CONJUGATION.

RULE.

(XII) Nothing is added on to the roots of the 3rd conjugation but the roots take duplicate forms before terminations.

Roots of the 3rd conjugation.

भृ* (बिभृ) to hold, bear, have, possess.

भी (बिभि) to fear, to be afraid, to live in fear.

RULES.

(XIII) ऋ, इ and उ are changed into अर्, ए and ओ respectively before the singular terminations of the third conjugation.

(XIV) In this cojugation न of अन्ति is dropped

* In this conjugation the duplicate forms are shown in circular brackets.

EXAMPLE

	1st Pers.	2nd Pers	3rd pers.
Singular	बिभर्मि	बिभर्षि*	बिभर्ति
Dual.	बिभृवः	बिभृथः	बिभृतः
Plural.	बिभृमः	बिभृथ	बिभ्रति
Singular.	बिभेमि	बिभेषि†	बिभेति
Dual.	बिभिवः	बिभिथः	बिभितः
Plural.	बिभिमः	बिभिथ	बिभ्यति

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

रथ chariot.
खड्ग a sword.

रावण a king of लङ्का
बाण an arrow.
वानर a monkey.
भल्लूक a bear.

पाद leg.
लक्ष्मण { a younger. brother of राम
मास a month.
ग्रन्थ a book, a work.
स्वभाव nature.
चाप a bow.
वेग velocity, swiftness

NEUTER.

* Teachers to explain the change of सि into षि

पात्र a vessel. शास्त्र a science.

सूक्त a Vedic hymn. यान a conveyance.

ADJECTIVES*

DECLINE IN ALL GENDERS.

उत्तम good. दुष्ट wicked.

खञ्ज lame. सुन्दर Beautiful.

INDECLINABLES.

विना without सह with, च and. चेत् if.

EXAMPLES.

रामो वाणै†रावणं जयति = Rama conquers Ravana with arrows.

पण्डितो मासेन पुस्तकं पठति = The learned man reads the book in a month.

चापेन वाणेन च रामं बोधामि — I know Rama by his bow and arrow,

पण्डितः शिष्येण सह गच्छति = A learned man goes with his pupil.

---

* Teachers to clearly explain the agreement of Adjectives and Nouns.

† Visarga followed by र is dropped and the preceding short vowel if any is lengthened; es, भानुः + राजते = भानू राजते ।

EXERCISE.

THE INSTRUMENTAL CASE.

रथेन गच्छति ।
मुखेन पिबति ।

हस्तेन हरति ।
वानरो मुखेन फलमत्ति* ।

रामो लक्ष्मणेन सह गच्छति ।
नृपः खड्गेन नरान् रक्षति ।

बालो मुखेन दुग्धं पिबति ।

वाणेन रामोऽस्ति ।

पादेन खञ्जो†ऽस्मि ।

पवनो वेगेन वहति ।

नरः सूक्तैरीश्वरं भजति ।

पण्डिताः शास्त्रेण पश्यन्ति ।

रावणः स्वभावेन दुष्टोऽस्ति ।

कृष्णोऽश्वेन वनं गच्छति ।

नृपो बुधैः सह तिष्ठति ।

रामो लक्ष्मणेन सह वने वसति

रामो वानरैः सह रावणं जयति ।

शिष्यैः सह शिक्षको गृहं गच्छतः ।

कृष्णो हस्तेन धानानि यच्छति ।

नृपो मित्रेण सह सुखेन गच्छति ।

धनेन विना नरो दुखेन जीवति ।

---

* Teachers to explain in full why फलम् + अत्ति = फलमत्ति ।

† See Rule 1 of Conjunction of Visarga in Children's Sausktit Grammar.

भल्लू का वानराश्च मुखेन फलान्य*दन्ति ।

ईश्वरं न भजसि चेत् स्वभावेन मूर्खोऽसि ।

(He) reads with ease.

(He) speaks with (his) mouth.

Rama goes with (the) charioteer.

Kings live with good and learned men.

(They) are lame (of one) leg.

(You) run with (your) horse.

Monkeys run with bears.

Rama goes to (the) forest with Lakshman.

Men live in distress without Rama.

The childeats(the)fruits with his(two)hands

(The) fruits fall with (the) leaves.

Men live in fear without (their) swords.

[The] child carries away [the] books with [his] two hands.

Children read books and eat fruits with pleasure.

I read books and drink milk with pleasure.

Rama conquers Ravana with his arrows.

* See Rule (10) of Conjugation of Vowels in Children's Sanskrit Grammar.

(The) fruits fall from [the] tree and children take [them] away with pleasure.

Krishna drinks milk, eats fruits and smells the flowers with his friends

---

QUESTIONS.

---

[1] Where is the ई, of the root भी, change into ए ?

[2] State and explain the rules of सन्धि of the following letters with instances.

a. अ or आ followed by ए, ऐ, ओ or औ

b, इ, उ, ऋ or ऌ short or long folloed by any dissmilar vowel.

c, ए ओ followed by अ.

d, Visarga followed by र.

[3] When is न् changed into ण ?

[4] Decline fully पाद् पाञ्च, वाष्ण and याम.

[5] Join the two sentences into one वानरो गच्छति, बालो बिभेति ।

[6] Correct the following:—

पण्डिता पुस्तकानि बिभ्रन्ति । वानरा गमन्ति ।

बाला दुग्धं पान्ति । रामो रावणेन बाणं जयति । रामो लक्ष्मणं सह गच्छति ।

LESSON IV.

THE FOURTH CONJUGATION,

RULE

(XV.) In the fourth conjugation य is added on to the roots before the terminations.

EXAMPLE.

तुष् = TO BE PLEASED.

	1st Pers.	2nd Pers.	3rd Pers
Singular.	तुष्यामि	तुष्यसि	तुष्यति
Dual.	तुष्यावः	तुष्यथः	तुष्यतः
Plural.	तुष्यामः	तुष्यथ	तुष्यन्ति

Roots of the fourth Conjugation.

पुष् to nourish.	शुष् to dry,
लुभ to covet.	नृत् to dance.
मुह् to be silly, to faint.	नश् to perish,

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

भरत one of the brothers of Ram. बोध knowledge

निष्क a golden coin. ग्राम a village.

ब्राह्मण a Brahman (one belonging to the first or highest Hindu caste.)

NEUTER.

कल्याण = WELFARE.

INDECLINABLES.

†नमस् salutation, स्वस्ति Hail! न No, not, इव, like.

EXAMPLES.

ईश्वराय नमः = { Salutation to God. I bow to God.

नमः कृष्णाय रामाय च = { Salutation to Krishna and to Ram.

भरतो रामाय वनं याति = { Bharata goes to (the) forest for Rama.

बालेभ्यः स्वस्ति = Hail to (the) children.

† नमः and स्वस्ति govern a dative.

शिक्षकेभ्यो नमः = Salutation to (the) teachers.

शिष्येभ्यः स्वस्ति = Hail to(the) students

मूर्खाय पुस्तकं न यच्छामि = I do not give (the) book to (a) fook

EXRECISE.

(THE DATIVE CASE.)

कृष्णाय जीवामि ।
ब्राह्मणाय यच्छामि ।
शिष्याय पुस्तकं यच्छति ।
शिष्या बोधाय शास्त्रं पठन्ति ।
मूर्खा धनाय पुस्तकानि पठन्ति ।
नरा दुग्धाय ग्रामं गच्छन्ति ।
कल्याणाय ब्राह्मणाय निष्कं यच्छामि ।

बालो दुग्धाय तिष्ठति
नरेभ्यः पुस्तके यच्छामि ।
बोधाय पठामि ।
कल्याणाय वसामि ।
जीवेभ्यः स्वस्ति ।
निष्काय न गच्छावः ।
ब्राह्मणेभ्यो नमः ।

(I) give (the) milk to (my) son.

(We two) stay for a king.

(They two) go for Krishna.

(You two) read for know ledge.

We two nourish children for our happiness.

I speak for the welfare of the students.

(The) monkey dances for (the) fruits.

(The two) fools read for wealth,

Wealth is for pleasure.

Knowledge is not for sorrow.

Lakshman gives (a lotus to Rama.

(The) lame (man) waits for (a) carriage.

(We) worship God for (our) welfare.

(He) gives wealth to (the) people.

QUESTIONs.

[1] What is added on to the roots of the 4th conjugation before terminations?

[2] Conjugate fully any four roots of this conjugation in present tense.

[3] Decline सुन्दर in masculine as well as in neuter.

[4] Repeat all the terminations you have up to this time read.

[5] Correct the following :—

रामं नमः। शिष्यान् स्वस्ति। शिष्यावोधं शास्त्रं पठति। ब्राह्मणा. [illegible] धनं यच्छामि। and मूर्खौ नर्तति पण्डितो दर्शति।

LESSON V.

THE FIFTH CONJUGATION.

RULE

XVI In the fifth conjugation नु is added on to the roots before the terminations and is changed into नो in singular and optionally into न् in the 1st pers. dual and plural.

EXAMPLES.

धु = TO SHAKE.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person
Singular.	धुनोमि	धुनोषि	धुनोति
Dual.	धुनुवः, धुन्वः	धुनुथः	धुनुतः
Plural.	धुनुमः, धुन्मः	धुनुथ	धुन्वन्ति

दु = To onnoy, to distress.

	1st Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular.	दुनोमि	दुनोषि	दुनोति
Dual.	दुनुवः दुन्वः	दुनुथः	दुनुतः
Pluarl.	दुनुमः, दुन्मः	दुनुथ	दुन्वन्ति

पवनः कमलानि धुनोति = (the) wind shakes (the) lotuses.

मूर्खो हृदयं दुनोति = (the) fool distresses ths heart.

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

हय } the horse.
अश्व }

प्रासाद the place.

सरोवर a tank.

धर्म } virtue.
आचार }

EXAMPLE.

रावणो रामाद् बिभेति = | Ravana is afraid of Rama.

वृक्षात् फलं पतति = | (the) fruit falls from (the) tree.

EXERCISE.

The ablative case.

जलात् नयति ।
गृहात् हरति ।
प्रासादात् पश्यति ।
ग्रामाद् * गच्छति ।
मूर्खाद् बिभे । † ।
मुखात् पतन्ति ।

जीवा ईश्वराद बिभ्यति ।
मूर्खो नरः पण्डिताद् । बिभेति ।
वृक्षात् पुष्पाणि पतन्ति ।
भल्लूकात् बिभेमि ।
वानराद् बिभ्यति ।
खड्गो रथात् पतति ।

* Mark well how to translate this kind of sentence.

† See Rule 5 of Conjugation of Consonants in Children's Sanskrit Grammar.

जलात् कमलानि नयन्ति ।
गृहात् धनं हरसि ।
प्रासादात् मित्रं पश्यामि ।
वाणः खड्गादुत्तमोऽस्ति ।
ग्रामात् निष्कं हरन्ति ।
बुधो मूर्खात् बिभेति ।

(He) falls from (the) horse.
(They) are afraid of (the) bear.
(They two)take away (their) books from home.
(He) reads without difficulty.
(A) child (does) not live without milk.
(The) lame (man) falls from (his) horse.
(Fools) fall from virtue.
(Rama) goes from forest to forest.
Rama) and Lakshman go from home to (the) forest.
(I) am afraid of Rama and Krishna.
(We carry) lotuses from (the) tank for Rama.
(Rama) goes to the forest with Lakshman and without Bharat.
(We two) see (the) moon from (the) palace.
(The) men go from village to village.

QUESTIONS.

[1] Give Sanskrit words for *virtue* and *horse*.
[2] State rule for the change of त् into द् ।
[3] What is added on to the roots of the fifth conjugation ?
[4] Repet the rule (XVI.)

[5] Correct the following:—कमलं धुणोति ।

LESSON VI.

THE SIXTH CONJUGATION.

RULE.

XVII* अ is added on to the roots of the sixth conjugation and is lengthened or dropped as in the first.

EXAMPLE.

प्रच्छ् (पृच्छ्) = To ask.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person.
Singular.	पृच्छामि	पृच्छसि	पृच्छति
Dual.	पृच्छावः	पृच्छथः	पृच्छतः
Plural.	पृच्छामः	पृच्छथ	पृच्छन्ति

Roots of the sixth Conjugation.

इष् (इच्छ्) to wish.
विश् to enter.
सृज { to abandon. to creat.
दिश् to show, to direct
तुद् to inflict pain.
सिच् (सिञ्च) to sprinkle.
मुच् मुञ्च { to leave. release.
क्षिप् to throw.
स्पृश् to touch.

* Take care that the vowels of the roots do not take their गुण in this conjugation as they do in the first. This is the only difference between the 1st and 6th. conjugation.

Declension of nouns and adjectives ending in आ।

FEMININE.

RULES.

XVIII After feminines ending in आ, औ, ओस् आम् and इ are changed into ई, योस्, नाम्, and याम्; या is inserted before the terminations beginning with vowels except in the first two cases. Also the आ of the base is shortened before या and योस्।

XIX आ changes into ए to form vocative singular.

XX स् is dropped after bases ending in आ, ई, or any consonant.

EXAMPLE.

गङ्गा = The Ganges.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	गङ्गा	गङ्गे	गङ्गाः
Acc.	गङ्गाम्	गङ्गे	गङ्गाः
Ins.	गङ्गया	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभिः

Dat.	गङ्गायै	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभ्य:
Abl.	गङ्गाया:	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभ्य:
Gen.	गङ्गाया:	गङ्गयो:	गङ्गानाम्
Loc.	गङ्गायाम्	गङ्गयो:	गाङ्गासु
Voc.	*हे गङ्गे	हे गङ्गे	हेगङ्गा:

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

वृक्ष a tree. चकोर a kind of bird.

समय time. रजनीकर § the moon.

SUBSTANTIVES.

FEMININE.

सीता wife of Rama.

लङ्का the island of Gylone.

यमुना the river Yamuna.

माला a garland.

देवता a deity.

चिन्ता anxiety.

---

* हे is an indeclinable sign of address.

§ After any word, meaning a night or cool or snow add कर then the whole will signify the moon. Ex. रजनीकर = she who makes night. शीतकर = she whose rays are cool &c.

अयोध्या the city. Ayodhya.	पाठशाला a school.
निशा night.	क्रिडा a sport, play.
शिला a stone.	प्रभा light.
वाटिका a garden.	चन्द्रिका the moon light

EXAMPLES.

नृपः प्रासादं विशति = The king enters the Palace.

मूर्खाः पण्डितान् तुदन्ति = Fools inflict pain on the learned.

EXERCISE.

THE GENITIVE CASE.

गङ्गाया जलमुत्तमं भवति ।
ब्राह्मणस्य धनं शास्त्रमस्ति ।
रावणो लङ्काया नृपोऽस्ति ।
चन्द्रो निशाया मित्रमस्ति ।
पुष्पाणां माला उत्तमा भवति ।
सीता निष्कस्य माला बिभर्त्ति ।
कृष्णो यमुनाया जलं स्पृशति ।
शिष्या वाटिकाया वृक्षान् सिञ्चन्ति ।

भरतो रामस्य पादौ स्पृशति ।
बालकानां क्रीडया तुष्यामि ।
रामस्य बाणात्, रावणो बिभेति ।
देवतायाः * पादयोः स्मरति ।
चकोरश्चन्द्रस्य चन्द्रिकाभिस्तुष्यति ।
अयोध्यायां नृपस्य प्रासादश्चन्द्रं स्पृशति ।
पाठशालायाः समयो भवति ।
चन्द्रस्य मित्रं चकोरोऽस्ति ।
वनस्य वृक्षान् पवनो धुनोति ।
कृष्णस्य नयने कमले † इव स्तः
धनस्य चिन्तया दुःखं भवति ।

I carry (the) child's book.
We see (the) children's sport.
[The] deity of (the) forest throws (the) flowers
[The] flowers of (the) garden are beautiful.
[The] leaves of (the) tree fall on (the) stone .
[The] King's son enters (the) garden.
They give (the) garlands of flowers to (the) children.

---

* The object, of the root स्मृ generally takes 6th class terminations.

† See Rule 16 for conjugation of vowels in Children's Sanskrit Grammar.

You drink (the) water of (the) Ganges and eat (the) fruits of (the) garden.
(The) King of Lanka fears (the) arrows of Rama.

QUESTIONS.

1 Repeat the rules XIII, XIV. and XV.

2 Decline चिन्द्रका, वाटिका, अयोध्या and पाटशाला

3 What is the difference between the 1st and 6th conjugations ?

4 Had तुद् been a root of the 1st conjugation; what forms would it have taken in the present tence 3rd person ?

Correct the following:—

यमुनास्य जलं पिबामि। नरा बालान् न तोदन्ति।
वाटिकायां जलंसे चति। नृपो नरान् दिश्यति ।

LESSON VII.

THE SEVENTH CONJUGATION;.

RULE

XXI न is added on to the roots of the seventh conjngation, after the last vowel and its अ is dropped in dual and plural,

EXAMPLE.

भिद् = To break.

	1st. Per. Singular.	2nd. Per. Dual.	3rd. Per. Plural.
Singular.	भिनद्मि	भिनत्सि	भिनन्ति
Dual.	भिन्द्वः	भिन्थः	भिन्तः
Plural.	भिन्द्मः	भिन्थ	भिन्दन्ति

WORDS.

आज्ञा f. order.
प्रभात n. the morning.
भ्रमर m. the black bee.
न्याय m. a system of Hindu philosophy.
सङ्ग m. company.
गन्ध m. odour.
कच्छप m. a tortoise.
वनिता f. women.
स्नेह m. affection, friendship.
स्वास्थ्य n. tranquility, peace.
सूर्य m. the sun.
अट्टालिका f. an upper-story.
वातायन n. a window.
पृष्ठ n. the back.

ADJECTIVES*

Declined in all genders.

मलिन * dirty.
मधुर sweet.
नागर citizen.
पीत yellow.

* Masc. मालिन &c Neut. मलिनम् &c Femn.

तिक्त bitterr.
रक्त red.
नील blue.
हरित green.
श्वेत white.
सदाचार one whose conduct is good.

कोमल mild.
कठिन hard.
शीतल cold.
उष्ण hot.
चण्ड fierce.
आज्ञापालक one who is obedients.

RULE.

XXII when the masculine bases end in अ the अ is lengthend, to form feminines.

EXERCISE.

The Locative case.

प्रभाते भ्रमरास्तुष्यन्ति ।
कमलेषु उत्तमो गन्धो भवति ।
बालानां स्वास्थ्ये तुष्यामि ।
अट्टालिकायां चन्द्रस्य प्रभा पतति ।
नीलेषु रक्तेषु च कमलेषु भ्रमरास्तिष्ठन्ति ।
यमुनाया जले नीलानि कमलानि सन्ति ।
वातायने पवनोऽस्ति ।
पवनस्य चण्डो वेगो वृक्षान् भिनत्ति ।
यमुनायां कच्छपाः सन्ति ।

कच्छपस्य कठिने पृष्ठे तिष्ठसि न च शिलायाम् ।
उद्यान नीलेषु, पीतेषु रक्तेषु च पुष्पेषु
मधुरो गन्धोस्ति ।
कोमले हृदये दया भवति ।
दुष्टानां कठिने हृदये दया न भवति ।
मूर्खाणां सङ्गे सुखं नास्ति ।
गृहे न्यायस्य पुस्तकं पठथ ।
पाठशालायां शास्त्राणि पठामः ।
लङ्कायां भल्लुका वानराश्च प्रासादान् भिन्दन्ति

There are leaves on (the) trees.
(There) are fruits in (the) garden.
(There) is (a) sweet odour in (the) flowers.
(There) are flowers and fruits in (the) garden.
(I) see Krishna in (the) chariot.
Two friends are on horse back,
(There) is tranquility in the village,
Students read in (the) houses,
(The) light of (the) sun falls on (the) trees,
Men are silly in distress,
Men dance in Ayodhya,
Chakoras delight in the moonlight,
[The] monkey has [a] fruit in [its] mouth,
[There] are no flowers in the garden,
We carry no fruits in [our] hands,

QUESTIONS.

[1] Repeat the rule XXI and explain it.
[2] Conjugate छिद् like भिद् ।
[3] Decline स्वास्थ्य, कच्छप and वातायन ।
[4] Decline पीत, हरित and रक्त in all genders,
[5] Correct the following:—
भ्रमरः कमलस्य पत्रं भिन्दति ।

LESSON VIII.

THE EIGHTH CONJUGATION.

RULE.

XXIII उ is added on to the roots of the eighth conjugation, and is changed into ओ singular and is optionally dropped before वस् and मस् ।

EXMPLE

तन् = To spread.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person
Singular,	तनोमि	तनोषि	तनोति
Dual.	तन्वः तनुवः	तनुथः	तनुतः
Plural,	तन्मः, तनुमः	तनुथ:	तन्वन्ति

कृ = To do.

This root is conjugated under special rule.

Singular.	करोमि	करोषि	करोति
Dual.	कुर्वः	कुरुथः	कुरुतः
Plural.	कुर्मः	कुरुथ	कुर्वन्ति

THE PRONOUNS.

Declined under special rules.

किम् = Who what or which?

MASCULINE.

कः	कौ	के
कम्	कौ	कान्
केन	काभ्याम्	कैः
कस्मै	,,	केभ्यः
कस्मात्	,,	,,
कस्य	कयोः	केषाम्
कस्मिन्	,,	केषु

Pronouns have no Vocative case.

NEUTER.

किम्	के	कानि
,,	,,	,,

In all other cases it is declined as in the masculine.

FEMININE.

का	के	काः
काम्	,,	,,
कया	काभ्याम्	काभिः
कस्यै	,,	काभ्यः
कस्याः	,,	,,
,,	कयोः	कासाम्
कस्याम्	,,	कासु

Indeclinables.

* कुत्र where? कुतः whence? कथम् why, how? कदा when?

EXAMPLES.

मित्र, कुत्र गच्छसि, ? = where do you go, freind?
शिष्याः, किं पठथ ? = what do you read, students?

* The rules to form Indeclinables with certain affixes may be learnt by heart. see Children's Sanskrit Grammar, Page 30 &c.

EXERCISE.

The vocative case and question forms.

बुधा, बोधथ ।
चन्द्र, धावसि ।
ईश्वर, रक्षसि ।
रावण, नश्यसि ।
बालाः, कुत्र गच्छथ ।
पुत्र, अश्वा रथं वहन्ति ।
बुध, कस्य गृहे वससि ।
कस्या गृहे वसथ, बालाः ।
शिष्य, कमलानि को नयति ।
सीते, वनं कथं न पश्यसि ।
मूर्खाः, कृष्णं कथं न भजथ ।
लक्ष्मण, भल्लूका वानराश्च नृत्यन्ति ।

मित्र, बालो नीलानि कमलानि नयति ।
बाल, कथं धावसि ।
मूर्खा, मुह्यथ ।
मूर्ख, चण्डोऽसि ।
पण्डिताः, पठथ ।
भरत, किं वदसि ।
किं दिशथ, शिक्षकाः ।
पण्डितौ, कस्मै तिष्ठथः ।
मूर्ख, कथं नृत्यसि ।
कस्या दुग्धं पिबसि, पुत्र ।
मित्र, कथं जीवान् तुदसि ।
कृष्ण, नराणां हृदये तिष्ठसि ।

सीते लङ्कायां वानरा भल्लूकाश्च वृक्षान् धुन्वन्ति, फलानि अदन्ति, शिलाः क्षिपन्ति, प्रासादांश्च भिन्दन्ति ।

Whose son is Ráma?

God, Thou [dost] protect.

Where (do you) go, fools?

For whom (do you) go?

Who go to [the] garden;
Whom* [do you] see, friends?
What [do you] see friends?
Whose book is good; friends?
What [dost thou] read friend?
What tree bears fruits, students?
What [do you two] read, O men?
Children, why [do you] not take† milk?
O men, why [do you] not worship God?
Rama, why [do you] go to (the) forest?
Children, whose sons are [you] ?
What tree (do you) touch, O children?
What fruit (do you) eat, O friends?
What leaves have you in (your) hands,
O students?
Teacher, we have green leaves and red
fruits.
Friend, whom does Krishna like?
O friend, Krishna likes learned men and
sages.

QUESTIONS.

(1) Repeat the rule XXIII. and explain it.

* Use here in the feminine.

† Thus of course should be 'drink' in Sanskrit.

[2] Conjugate कृ in Present Tense.

[3] What is meant by.........? (Teachers to put important and necessary words here).

[4] Correct the following:—

का जना गच्छन्ति । कायां पाठशालायां पठसि पुस्तकं केभ्य यच्छामि । शिष्या कुत्र पठन्ति ।

LESSON IX.

THE NINTH CONJUGATION.

XXIV ना is added on to the roots of the ninth conjugation, which is changed into नी before dual and plural terminations but into न् before terminations beginning with vowels.

Roots of the ninth conjugation.

क्री = To buy.

	1st. Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular	क्रीणामि	क्रीणासि	क्रीणाति
Dual.	क्रीणीवः	क्रीणीथः	क्रीणीतः
Plural.	क्रीणीमः	क्रीणीथ	क्रीणन्ति

ग्रह् [ग्रह्] = To take, to caeh.

* *Roots, when used with Prefixes generally change their meaning.*

INSTANCE.

हृ with अप to take away.

गम् with अनु to go after, to follow.

भू with अनु, to feel, to experience.

भू with सम्, to be possible.

स्मृ with वि, to forget.

गम् with आ to come.

नी with आ, to bring.

नी with प्र, to compose, to write.

हृ with वि, to play.

स्था with उत् to stand up, to get up.

विश् with उप to sit.

नश् with वि to be destroyed.

Nouns of the masculine gender ending in इ or उ.

RULES

XXV Before the terminations औ and अस्

---

*उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

(of द्वितीया) the last vowels of the nouns ending in इ or उ are lengthened and after these lengthened vowels the vowels of the terminations are dropped.

XXVI After nouns ending in इ or उ in masculine, आ is changed into ना आम् is changed into नाम् and the preceding vowel is lengthened, and इ is changed into औ and the preceding vowel is dropped.

XXII Before the terminations अस् (except that of द्वितीया) and ए and also in Vocative singular the इ or उ is changed into ए or ओ respectively.

GENERAL RESULTS AND EXAMPLES.

कवि a poet. साधु a sage, good man...

Singular	Dual	Plural
कविः	कवी	कवयः
कविम्	कवी	कवीन्

कविना	कविभ्याम्	कविभि:
कवये	कविभ्याम्	कविभ्य:
कवे:	कविभ्याम्	कविभ्य:
कवे:	कव्यो:	कवीनाम्
कवौ	कव्यो:	कविषु*
कवे	कवी	कवय:

साधु:	साधू	साधव:
साधुम्	साधू	साधून्
साधुना	साधुभ्याम्	साधुभि:
साधवे	साधुभ्याम्	साधुभ्य:
साधो:	साधुभ्याम्	साधुभ्य:
साधो:	साध्वो:	साधूनाम्
साधौ	साध्वो:	साधुषु
साधो	साधू	साधव:

WORDS.

हस्त m. a hand.
गुरु m. teacher.
विकसित adj. blown.
कुसुम n. a flower.

---

* See rule (V) of this book.

अरुण ‡ adj. reddish.
पङ्ग or पतग m. a bird.
कलकल m. noise.
यदा ind. when.
तदा ind. then.
तारा f. star.
अपि* ind. too, even.
तड़ाग m. a pound.
कीदृश adj. { of what kind ? (What kind of.
पाठ m. a lesson.
उपरि ind. upon.

दर्शन n. sight.
अधुना ind. now.
किन्तु ind. but.
आनन्द m. Pleasure.
यद्यपि ind. though.
तथापि ind. still.
यतः ind. because.
नाम ind. { Namely, by name.
ओम् or आम् ind. yes.
लता f. a creeper.
बाढ़म् ind. well.
प्रिय adj. { beloved favourite.

EXAMPLES.

साधुरीश्वरस्य प्रियो भवति = { A sage is a favourite of God.

कवयो ग्रन्थान् प्रणयन्ति = Poets write books.

रामस्य पूजायां सुखमनुभवामि । = { I feel pleasure in th worship of Rama.

‡ In Feminin अरुणा

*Sometimes अपि is used as a sign of question as अपि कुशली भवान् ? Are you well ?

अधुना अरुणं कुसुमं विकसितं भवति ।	Now the red bud is opening.
श्वेतः प्रासादः कस्यास्ति?* =	To whom does the white palace belong?

EXERCISES.

कुतः आगच्छसि मित्र? गृहात् ।
हस्ते किमस्ति? पुष्पाणि फलानि च सन्ति ।
कस्मै नयसि ? गुरवे ।

गुरुः पुष्पैः फलैश्च किं करिष्यति ।	ईश्वरस्य प्रतिमायाः पूजनम् ।
कस्मिन्समये गुरुः प्रतिमायाः पूजां करोति ?	यदा सूर्यस्य अरुणाभिः प्रभाभिः संसारोऽरुणो भवति, पतगाः कलकलं कुर्वन्ति, पवनो विकसितानां कुसुमानां मधुरं गन्धं हरति भ्रमराश्च कमलेषु विहरन्ति ।
अधुना तु सूर्यस्य प्रभाया दर्शनमपि न भवति किन्तु चन्द्रस्यैव चन्द्रिका नयनानामानन्दं तनोति ।	यद्यपि सूर्यस्य दर्शनं न भवति तथापि प्रभातमासन्नमस्ति, यतस्ताराणां प्रभा मलिना भवति ॥

Whence, friends ? From (the) garden.
With whom ? With (our) friends.

* Mark the Idiom.

When (you) go to (the) garden, what do you see there?	We see ponds, birds trees, creepers, leaves flowers and fruits.
What kind of flowers does देवदत्त like ?	देवदत्त likes reddish flowers; but यज्ञदत्त likes yellow (ones)

QUESTIONS.

[1] Repeat the rule XXIV and explain.

[2] Conjugate ग्रह् like क्री.

[3] What is meant by the root हृ when join to the prefixes प्र, आ, सं. वि or परि ?

[4] Decline गुरु.

[5] Write down ten indiclinables, with their meanings.

[6] Correct the following:—

कस्मिन् तड़ागे श्वेताः कमलानि सन्ति ? शिष्यः पितान् कुसुमान् आनयति । न्यायस्य पुस्तकानि क्रीनामि । नरा ब्राम्हणस्य पादौ स्पृशन्ति । सूर्ये पतंगानां दर्शनो न भवति ।

LESSON X.

The Tenth Conjugation.

XXVIII णय is added on to the roots of the tenth conjugation.

EXAMPLES.

(चुर् चोर) = To steal.

	1st. Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular.	चोरयामि	चोरयसि	चोरयति
Dual.	चोरयावः	चोरयथः	चोरयतः
Plural.	चोरयामः	चोरयथ	चोरयन्ति

Roots of the tenth conjugation.

चिन्त् to contemplate.
रच् to arrange.
स्पृह् to desire.
घुष् (घोष्) to proclaim.
भूष् to adorn.
तड् [ताड्] to beat.
वर्ण् to extol, to describe.
प्री [प्रीण्] to please.
प्रथ to publish.
कथ to tell.
गण to count.
क्षल् [क्षाल्] to wash.
पूज् to worship, to adore,
दण्ड् to punish.

WORDS.

जनक m. father.
एव ind. only.
चर्पटिका f. a slap.
नाविक m. a sailor.
श्लोक m. a poem.
अधिकम् adv. { More, than, or much more.
नदी f. a river.
नौका f. a boat.

दण्ड m, a stick. punishment.	विद्या f. knowledge.
मणि m. a jewel.	चौर m. a thief.
भूषण n. an ornament.	पशु m. a beast.
मान्य m. respectable.	जन m. a man, a person

IMPORTANT PRONOUNS.

Declined under special rules.

अस्मद् = I.

अहम्	आवाम्	वयम्
मां, मा*	आवां, नौ	अस्मान् नः
मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
मह्यं मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
मत्	अवाभ्याम्	अस्मत्
मम, मे	आवयोः नौः	अस्माकम्, नः
मयि	आवयोः	अस्मासु

युष्मद् = Thou

त्वम्	युवाम्	यूयम्
त्वां, त्वा	युवां वाम्	युष्मान् वः

* The secondary forms of अस्मद् and युष्मद् can never be used in the begining of a sentence or a line of poetry.

त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
तुभ्यं, ते	युवाभ्याम् वाम्	युष्मभ्यम्, वः
त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
त्वयि	युवयोः	युष्मासु

तत् = He, she or it.

XXIX The final द् of तद् एतद् and यद् is dropped before terminations and in singular of Nominative case the त of तद् and एतद् changes into स and ष respectively except neuter. In other numbers and cases it is declined like किम्.

EXAMPLES.

MASCULINE.

सः	तौ	ते	&c.

Feminine.

सा	ते	ताः	&c.

Neuter.

तत्	ते	तानि	
तत्	”	तानि	&c.

एतद् = This.

Masculine	एषः	एतौ,	एते	&c.
Feminine	एषा	एते	एताः	&c.
Neuter	एतत्,	एते	एतानि	&c.

यद् = Who, what or which.

Masculine	यः,	यौ,	ये	&c.
Feminine	या,	ये	याः	&c.
Neuter	यत्.	ये	यानि	&c.

भवत्* = you.

XXX Masculine Nouns ending in वत् and मत् prefix न् to the final त् in the first five inflextions and in Nominative singular the final त is dropped adn the penultimate अ is lengthened.

EXAMPLE.

Singular	Dual	Plural.
भवान्	भवन्तौ	भवन्तः
भवन्तम्	भवन्तौ	भवतः
भवता	भवद्भ्याम्	भवद्भिः

* Always used in the 3rd person.

भवते	भवद्भ्याम्	भवद्भ्यः
भवतः	भवद्भ्याम्	भवद्भ्यः
भवतः	भवतोः	भवताम्
भवति	भवतोः	भवत्सु

EXAMPLES.

तत् पुस्तकं कस्यास्ति? = To whom does that book belong?

वाटिका ममाऽस्ति। = The garden belongs to me.

कुत्र गच्छति भवान्? = Where do you go to?

यूयं मम मित्राणि स्थ। = You are my friends.

त्वं किं चिन्तयसि देवदत्त = What dost thou contemplate, Devadatta

---

EXERCISE.

The pronouns.

विद्या उत्तमं धनमस्ति। चौरा धनानि हरन्ति न च विद्याम्। विद्या नराणां भूषणं भवति, विद्यां विना च नराः पशव इव भवन्ति। यो विद्यां बिभर्ति, तं जनाः बुधं कथयन्ति। बुधान् नृपाः प्रीणयन्ति कवयश्च वर्णयन्ति। बुधा नराणां कल्याणमेव चिन्तयन्ति यो विद्यां यच्छति

तं जना गुरुं कथयन्ति। गुरुर्जनकादधिकं मान्यः§। यः शिष्यो न पठति, तं गुरुर्दण्डयति। यो मूर्खः सह क्रीडां करोति, पाठं च विस्मरति तस्मै शिक्षकस्तपेटिकां यच्छति। एष दण्डः शिष्याणां कल्याणाय भवति। गुरवः शिष्यान् पुत्रानिव पश्यन्ति। यदा शिष्याः सदाचारा भवन्ति, । तदा शिक्षकाणां हृदये आनन्दो भवति। यो गुरूणां प्रियः स नृपाणां मान्यो भवति।

(There) is a king named *Dasaratha* in *Ayodhya.* Rama, Lakshman, Bharata and Satrughna are his sons. The sons of *Dasaratha* are § all well-behaved and are also learned. When Rama goes (out for a walk), citizens see him from windows. Rama is obedient to (his) father by nature. Rama goes to forest by order of *Dasaratha*; Sita and Lakshman follow him. Rama throws away (his) ornaments and takes a bow and (some) arrows. Sages touch (the) feet of Rama. *Rama's* face is like the moon and his hands are like lotuses. Now monkies and bears become his friends. The sight of Rama makes

§ अस्ति or भवति is generally understood,

*सदाचाराः।

us happy. Ravana is the king of *Lanka*. He takes away Sita. Rama conquers Ravana and takes Sita. Rama gives away Lanka to *Vibhishana*. Rama comes to *Ayodhya* with *Sita*, *Lakshman* and (his) friends. Rama favours the good and punishes the wicked Poets extol Rama.

QUESTIONS.

[1] Decline अस्मद्, युष्मद् भवत्, यद् and तद्.

[2] What are the substitutes of पा, घ्रा, स्था, दा ध्मो and गम् ?

[3] Seven तेs occur in the declension of Pronouns, what are they ?

[4] Decline धनवत् बुद्धिमत् and श्रीमत् like भवत्

[5] Correct the following:—

भवान् किं पठसि ? भवन्तः किं कुरुथ ?
अहं भवन्तः पृच्छामि । ते पुस्तकं कुत्राऽस्ति ?
से पुष्पं यच्छति बालः । गौ पश्यति नृपः ।
वो वाटिका वयं पश्यामः । नः कमलानि
सुन्दराणि सन्ति । चौरा धनानि चोरन्ति ।
तान् नृपो दण्डति ।

LESSON. XI

Miscellaneous.

Imperative.

PARASMAIPAD TERMINATIONS.

	1st person.	2nd person.	3rd. .person.
Singular.	आनि	हि	तु
Dual.	व	तम्	ताम्
Plural.	म	त	अन्तु

RULES.

XXXI These terminations are added to the roots after conjugational signs.

XXXII हि, of the Imperative mood, is dropped when preceded by अ.

EXAMPLES. *

भू = to be.

	1st person.	2nd person.	3rd person.
Singular.	भवानि	भव	भवतु

---

* The Imperative forms of the roots of the 2nd 3rd, 5th 7th and 9th conjugations are not shown in this part on account of their being a little difficult.

	1st person	2nd person,	3rd person,
Dual.	* भवाव	भवतम्	भवताम्
Plural.	* भवाम	भवत	भवन्तु

तुष्.

Singular	तुष्याणि	तुष्य	तुष्यतु
Dual.	तुष्याव	तुष्यतम्	तुष्यताम्
Plural.	तुष्याम	तुष्यत	तुष्यन्तु

प्रच्छ्.

Singular	पृच्छानि	पृच्छ	पृच्छतु
Dual	पृच्छाव	पृच्छतम्	पृच्छताम्
Plural.	पृच्छाम	पृच्छत	पृच्छन्तु

चुर्.

Singular	चोरयाणि	चोरय	चोरयतु
Dual	चोरयाव	चोरयतम्	चोरयताम्
Plural	चोरयाम	चोरयत	चोरयन्तु

INDECLINABLES.

मा not (don't) सपदि soon, वा or, यथा as यदि if, यत् that.

---

* See Rules VII and IX of this book.

MISCELLANEOUS EXERCISE.

पश्य अट्टालिकायां नृप उपविशति। स रक्तानां पीतानां नीलानां च कुसुमानां मालां बिभर्त्ति। स वातायनात् अस्मान् पश्यति। एषोऽस्माकं मान्योऽस्ति। एतस्मै वयं नमः कुर्मः। अधुना उद्यानं गच्छत। पश्यत तडागं, वृक्षान्, फलानि, पुष्पाणि च। जलं पिबत फलानि च भक्षयत। तिष्ठ शिलायाम्। अपि कल्याणं भवतः! भवतां दयया।

Go there where he is. Don't come with me. Don't drink the water of this pond. Why? The water is very good because there are lotuses in it. Yes, there are lotuses but the water is dirty. Let it be dirty but I am pleased with its sweet odour. If you are pleased, drink it and feel pleasure.

पश्य लक्ष्मण वृक्षेषु पुष्पाणि च फलानि च।
हरितानि च पत्राणि कोमलान्युत्तमानि च ॥ १ ॥
क्रीडां कुर्वन्ति पतगा भक्षयन्ति फलानि च।
धावन्ति चापि तुष्यन्ति क्रीडन्ति कुसुमेषु च ॥ २ ॥
धुनोति पवनो वृक्षान् पत्राणि निपतन्ति च।
विभ्यत्येते कलकलं कुर्वन्ति पतगास्तथा ॥ ३ ॥

SENTENCES FOR DAILY USE.

School boys to take care to use the Sanskrit Sentences daily in their class (in Sanskrit hour) when necessary.

Present, sir. उपस्थितोऽस्मि श्रीमन् ।

He is not present, sir. नोपतिष्ठते श्रीमन् ।

He is sick. पीडितोऽस्ति ।

It is mine. मदीयमेतद् ।

May I go out, sir? अप्यहं बहिर्गच्छेयं श्रीमन् ?

I will return very soon. अतिशीघ्रं परावर्त्तिष्ये ।

I will come presently. एष आगच्छामि ।

Excuse me, sir, this is my first fault. क्षम्यतां श्रीमन्, प्रथमोऽयमपराधः ।

I canmot. न शक्नोमि ।

It is my turn. मदीयोऽयं वारः ।

Very well. बाढम् ।

Yes. ओम् or आम् !

I was long ill. चिराय पीडितोऽहमासम् ।

Boys to sign their Sanskrit exercises in

any of the following forms:—

लिपिरियम् or लिबिरियम् or लेखोऽयम् ।

——————————*

लिखितमिदम्

——————————‡

प्रलिखदिदम्

——————————§

APPLICATIONS.

श्रीमत्सु

दयासागरेषु सविनयं निवेदयति ।

यत्,

आगामिनि गुरुवासरे मम गृहे सत्यदेवपूजामहो-त्सवोऽस्तीति कृपया ममानागमनापराधः क्षम्यता-मिति ।

सोमे द्वितीयायाम्
शक्ले चैत्रे
मुद्गलपुरे

अध्यापालकः
श्रीदेवदत्तशर्म्मा

---

* Name in 6th class singular, as, देवदत्तस्य ।

‡ Name in third class singular, as, देवदत्तेन ।

§ Name in 1st class singular, as, देवदत्तः ।

श्रीमत्सु, महामान्येषु आर्यवर्य्ये श्रीमदध्यापकमहाशयेषु सविनयं निवेदनम्,

यत्,

अद्य मम गृहे रामजन्ममहोत्सवोऽस्ति इत्यहमस्मिन्नेव क्षणे गृहं जिगमिषामि। एष मम कनीयान् भ्राता द्वारि तिष्ठति। स मत्पिढचरणानामनुमतिपत्नमानीतवानस्ति। तदेतत्सहकारेण समर्पयामि। आशासे शेषसमयार्थमवकाशदानेन अनुग्रहीष्यति श्रीमान् इति,

श्रीमतामन्तेवासिनः

श्रीसुरेन्द्रनाथस्य

श्रीगुरुवर्य्येषु प्रणम्य निवेदयति,

यत्,

व्यथयति मां शिरःपीडेति लिखितुमप्यधिकं न शक्नोमि। ऽनुमतिश्चेत् पठनं विहाय क्वापि स्वपिमि।

भवदाज्ञापालनव्रती

बालमुकुन्ददासः।

श्रीमत्सु करुणावरुणालयेषु गौरवागारेषु सलज्जं निवेदयामि यदद्य पाठशालायां गन्तुं विलम्बो माभूदिति भिया विनैव भोजनं समायातोऽस्मि। अधुना तु क्षुधा-

शिरःपीडावशात् चक्षुर्ज्वलति वक्षो धक्धक्करोति शिरश्च स्फुटतीव तदनुमतिश्चेत् सपदि गत्वा अस्य चिकित्सां सम्पादयामि इति ।

{ यौष्माकीणः
{ श्रीचुन्नीलालशर्मा ।

श्रीमत्सु परमपूजनीयाध्यापकचरणेषु सप्रश्रयं निवेदनम्,
यत्,

ह्यः ससम्भारं पूजितायाः सरस्वतीमूर्त्या अद्य विसर्जनं भविष्यतीति वयमपि प्रणन्तुं तां जगदम्बिकां जिगमिषाम इति होराद्वयार्थमवकाशमुरीकृत्य दयनीया वयमिति ।

{ श्रीमदीयदयाभाजनानाम्
{ द्वितीयवर्गीयच्छात्राणाम्

परमपूजनीयश्रीसंस्कृताध्यापकमहोदयेषु सप्रणति निवेद्यते,

भगवन्,

किञ्चिदत्यावश्यकं कार्यमिति गृहं निगमिषामि, अतः सार्द्धहोरार्थमवकाशदानेन अनुगृह्यतामेष जन इति

{ भवच्छात्रावलम्बनेन
{ श्रीकमलानन्दचन्द्रेण छात्रेण

श्रीमत्सु धन्यमान्यवदान्येषु सप्रश्रयं निवेदनम्,

यत्,

ह्यः पाठशालागमनसमये एव मम भ्राताऽकस्मात् मथुरानगरीतः समायात इति चिरकालोत्तरंमिलितस्य तस्यैवाग्रहेण नाहमायातः पठितुं तत् क्षम्येत श्रीमता चेदत्यन्तं कृतार्थः स्यामिति।

श्रीमतामाज्ञापालकच्छात्रस्य

श्रीशिवनन्दनस्य

(INVITATIONS.)

श्रीमत्सु सविनयं निवेदनमिदम्

महामान्य,

आगामिनि रविवासरे सायंसमये आस्माकीनरङ्ग-भूमौ व्यायामक्रीडा भविता तद् अवकाशस्तेत् श्रीमता सानुग्रहमागत्य सनाथनीया वयम्।

निवेदकः
श्रीहेमचन्द्रदासः
कार्यसम्पादकः

श्रीमन्,

परश्वोऽस्माकं संस्कृतसमाजो भविष्यति तत् कृपया स्वीयशुभागमनेन भूष्यतां मण्डलमस्मदीयमिति प्रार्थ्यते।

श्रीललितचन्द्रः
कार्यसम्पादकः

LETTERS.

(TO A CLASS FRIEND.)

प्रिय सतीर्थ,

अद्य पाटलिपुत्रस्थपाठशालायां पठितुमारब्धवान-स्मि, किन्तु अध्यक्षः, पाठकाः, स्थानम्, उद्यानम्, सहचरा, भृत्याः, पीठिकाश्च निखिलं नवं नवमेव पश्यन् अत्यन्तं विमनाः संजातोऽस्मि, भवादृशानां सोदराविशेषाणां सपाठिनां सहवासः सर्वदा स्मर्यते, अध्यापकेषु मम प्रणतयः कथनीयाः प्रीतिपत्रं च सर्वदा प्रेष्यम्

१——————१——————८१ | त्वदभिन्नहृदयः
पाटलिपुत्रात् | श्रीमोतीलालदासः

(FROM A STUDENT TO HIS TEACHER*)

परमपूजनीयश्रीगुरुचरणेषु प्रणम्य निवेदयति

भगवन्, श्रीचरणानां कृपया अस्माकमखिलं कुशलमस्ति, सम्प्रति अहं रघुवंशं पठामि यत्र सन्देहो भवति तत्र रेखाभिरङ्कयामि, यदा तत्र भवन्त आयास्यन्ति तदा प्रक्ष्यामि । इति किमधिकं विनिवेदयेत् ।

श्रीमच्चरणाम्बुजरोलम्बः
श्रीप्रसन्नचन्द्रशर्म्मा ।

---

* If the teacher is a Brahman.

(FROM A STUDENT TO HIS TEACHER *)

मान्यवरश्रीमदध्यापकवर्य्येषु सादरं निवेदनम् ।

यत्,

यद्दारभ्य भवान् नगरमिदं परित्यज्य काशीं प्रयातस्त-द्दारभ्य अद्यावधि अनुग्रहपत्रेणैकेनापि न सनाथितोऽ-स्मि तत्किञ्चन ममापराधः समर्थ्यते वा अभाग्यमेव वा मदी-यम् । आशासे संस्मृत्य मम परमोत्कण्ठां विस्मृत्य च मम बालचापलजनितानपराधान् कृपापत्रेण मां जी-वयिष्यन्ति आर्य्याः । इति

युष्मदाज्ञापालनैकव्रतिनः

श्रीपूर्णचन्द्रस्य

(FROM A TEACHER TO HIS STUDENT.)

प्रियवत्स,

तव पत्रमालोक्य अत्यन्तमानन्दितोऽस्मि, अनवद्यां विद्यामासाद्य, चिरं सुखिन जीव, मातापितरौ च सर्व-दा तोषय । तव शीलं विनयं च सदैव स्मरामि तव प्रति-दिनमेधमानामुन्नतिं चावलोक्य सदा सुखी भविष्यामि, किमधिकं कथयामि,

तव सदाचारतुष्टः

श्रीमहेशशर्म्मा

---

* Let the teacher be a Brahman or any.

FROM A SON TO HIS FATHER.

श्रीमत्सु परमपूजनीयसर्व्वोत्तमोपमायोग्यमहामान्य-श्रीतातचरणेषु कोटिशः प्रणतयो विलसन्तु ।

श्रीमच्चरणानामनुग्रहेण सर्व्वदा सुखमनुभवामि प्रसीदामि च ।

अस्मिन् सप्ताहे कृपापत्रमार्य्यपादानाम् न प्राप्तवानस्मि अत एव चिन्ताकुलोऽस्मि ध्यानेनैव कदाचिद् श्रीमतश्चरणयोः प्रणमामि कदाचिन्मातुरङ्के उपविशामि कदाचिद् भगिनीभिः समालपामि कदाचित् च भ्रातृभिः सह क्रीडामि । इति

भवल्लालितः
श्रीराजेन्द्रशर्म्मा

TO A FRIEND.

मित्रवर,

चिराय तव पत्रं न प्राप्तम् अहं तु गतगुरुवासरादेव प्रत्यहं पत्रं लिखितुमयते, किन्तु अत्र तद्दिव दिनमारभ्य अद्यावधि देव्या वात्सरिकपूजामहोत्सव आसीत् मया च तस्मिन्नेव व्यासक्तेन गीतानि हरिकीर्त्तनानि च शृण्वता नृत्यानि अभिनयांश्च पश्यता रात्रयोऽतिवाहिताः, देवीपूजामवलोकयता मित्रैः सह क्रीडता च दिनानि यापितानि । अद्य तु भगवतीं विसृज्य प्रजागरालसोऽपि बहुपरिश्रमसम्भ्रतोऽपि कथमपि विलिख्य पत्रमिदं प्रेषयामि न जाने तव पत्रं कदा लप्स्ये इति ।

त्वदीयः सपत्र
श्रीगणपतिशर्म्मा ।

LIST OF ABBREVIATIONS.

A......Atmanepada.
Adj...Adjective.
Adv...Adverb.
C......Conjunction.
F......Feminine.
Ind...Indeclinable.
Inter...Interjection.
M......Masculine.
N.. ...Neuter.
P......Parasmaipad,
Pro...Pronouns.
U......Ubhaya Padi-
(P and A)
V......Verb.

GENERAL GLOSSRAY.

I

(FROM SANSKRIT INTO ENGLISH.)

अट्टालिका f. an upper story.

अद् 2nd c to eat.

अधिक adj. adv. much, more or much more.

अधुना ind. adv. now

अपि ind. even.

अयोध्या f. name of a city.

अरुण adj reddish.

अश्व m. a horse.

अस् 2nd c. p. to be.

अस्मद् pro. I.

आचार m. conduct.

आज्ञा f. order

आज्ञापालक adj. obedient

आनन्द m. pleasure, happiness.

इव ind. like, as.

इष् (इच्छ्) 6th c. p. to wish.

ईश्वर m. God.

उत्तम adj very good

उपरि ind upon, on.

उष्ण adj. hot

एतद् pro this, it.

एव ind only.

ओम् or आम् ind yes.

क

कच्छप m, a tortoise.

कठिन adj, hard.

कथ् 10th c. u, to tell

कथम् ind. adv, how why

कदा ind, adv, when

कमल n. a lotus

कलकल m. noise

कल्याण n. welfare good

कवि m, a poet

किम् pro, what, who

किन्तु ind, but

कीदृश adj, of what kind?

कुत्र ind, whcre?

कुसुम n, a flower

कृ 8th c u to do

कृष्ण m, scn of वसुदेव

कोमल adj mild

क्री 9th c, to buy

क्रीडा f, play, sport

क्षल् [क्षाल्] 10th c, u, to wash of

क्षिप् 6th c,u,to throw

ख

खञ्ज adj, lame

खड्ग m, a sword

ग

गङ्गा f, the Ganges

गण 10th c, count

गन्ध m, odour

गम् (गच्छ) 1st c, p. to go with आ to come

गुरु m, teacher

गृह n. a house (in pl. both m, and n.)

ग्रन्थ m, a work, book

ग्रह् (गृह्) 9th c, to take, to catch

ग्राम m, a village

घ

घुष् 10th c, to proclaim

घ्रा (जिघ्र) 1st c, to smell

च

च ind and

चण्ड adj, hot, fierce

चन्द्र m. the moon

चन्द्रिका f, the moon-light

चपेटिका f, a slap

चाप m, a bow

चिन्त् 10th c, to con-template

चिन्ता f, anxiety

चुर (चोर्) 10th c. to steal.

चेत् ind. if

चोर m. a thief.

ज

जन m. people a person.

जनक m. father or father of सीता.

जल n. water

जि 1st c. p. to conquer.

जीव 1st c, p. to live.

जीव m. life, an animal.

त

तड् (ताड्) 10th c. to beat.

तड़ाग m. a tank.

तथा ind. still. manner, so.

तथापि ind still.

तद् pro. he. she. that, or it.

तदा ind. then.

तन् 8th c. to spread.

तारा f. a star.

तिक्त adj. bitter.

तुद् 6th. c. p. to inflict pain on.

तुष् 4th c. p. to be pleased, or satisfied.

द.

दण्ड् 10th c. to punish.

दण्ड m. a stick or a punishment.

दर्शन n. a sight.

दशरथ m. the father of Ram.

दया f. kindness.

[दा यच्छ] 1st c. p. to give.

दिश् 6th c. u. to show or direct.

दु 5th. c. to annoy, to distress.

दुःख n. misery, pain, distress, difficulty.

दुग्ध n. the milk

दुष्ट adj. wicked bad.
दृश् [पश्य] 1st c. p. to see.
देवता f. a deity.

ध

धन n. wealth.
धर्म m, virtue, duty,
धाव् 1st c, p, to run,
धु 7th c, p, to shake,

न

न ind. no not.
नमस् ind. saluation.
नयन n. eye.
नर m. a man.
नश 4th c. p. to perish.
नागर m. a citizen.
नाम ind. namely, by name.
नाविक m. a sailor.
निशा f. night.
निस्क m. a gold coin.
नी 1st. c. u. to carry. with आ to bring ; and with प्र to compose.
नील adj. blue.
न्याय m. a system of Hindu philosophy.

प

पठ 1st p. c. to read, to learn,
पण्डित m, a learned man,
पत् 1st c. p. to fall.
पतग m. a bird.
पत्र n. eye.
पवन m. wind.
पशु m. a beast.
पा [पिब्] 1st. c. p. to drink.
पाठ m. a lesson.
पाठशाला f. a lesson.
पात्र n. a vessel.
पाद m. a foot.
पीत adj. yellow,
पुत्र m. a son.
पुष् 4th c. p. to nourish.
पुष्प n. a flower.
पुस्तक n. a book.

पूज् 10th c to adore.
पूजा f worship.
पृष्ठ n back.
प्रच्छ् [पृच्छ्] 6th c p. to ask.
प्रथ् 10th c publish.
प्रभा f light.
प्रभात n the morning.
प्रसन्न adj happy.
प्रिय adj beloved, friend, favourite.
प्री [प्रीण्] 10th c to please.

फ

फल n a fruit,

ब

बाढम् ind very well
बाल m a child,
बुध् [बोध्] 1st c p to understand, to know
बुध m a wise or learned man,
बोध m knawledge
ब्राह्मण m one belonging to the highest Hindu caste

भ

भज् 1st c u to worship.
भरत m a younger brother of Ram.
भल्लूक m a bear,
भवत् pro, you (always 3rd per)
भी (बिभी) 3rd c p to be afraid.
भिद् 7th c to break
भू 1st c p to be or to become. with सम् to be possible, with अनु to feel,
भूष् 10th c to adorn,
भूषण n an ornament,
भृ [बिभृ] 3rd c p to have, to possess, to bear
भ्रमर m a black bee,

म

मणि m a jewl,
मधुर adj sweet
मलिन adj dirty,

मा ind not

मान्य adj respectable, honourable,

माला f a garland

मास m a month

मित्र n a friend

मुख n mouth or face

मुच् [मुञ्] 6th c p to leave, release,

मुह् 4th c p to faint, to be silly.

मूर्ख m a fool,

य

यत् ind that.

यतः ind, because

यद् pro who or what

यथा ind as

यदा ind when.

यदि ind if.

यद्यपि ind though

यमुना f the river, Yamuna.

यान n a conveyance

युष्मद् pro thou.

र

रक्त adj red,

रक्ष् 1st c p to protect,

रच् 10th. to arrange,

रजनीकर m the moon

रथ m a chariot

राम m the eldest son of दशरथ (king of अयोध्या)

रावण m king of Lanka

ल

लक्ष्मण m a younger brother of Rama.

लङ्का f name of an Island,

लता f a creeper

लुभ् 4th c p to covet

व

वद् 1st c p to speak.

वन n a forest.

वनिता f a woman

वर्ण् 10th c to extol or to describe,

वस् olst c p to dwell
वह् Ist c p to carry, to bear, to flow.
वा ind or.
वाटिका f a garden.
वाण m an arrow.
वातायन n a window.
वानर m a monkey.
विकसित adj blown.
विद्या f knowledge,
विना ind without,
विश् 6th c p to enter. with उप to sit.
वृक्ष m a tree.
वेग m Speed, Velocity, Current,

श

शास्त्र n a science.
शिक्षक m a science.
शिला f a stone,
शिष्य m a pupil,
शीतल adj cold
शुष् 4th c p to dry,
श्रोत्र n the ear,
श्लोक m a coupletein poetry.
श्वेत adj white.

स

सङ्ग m a company.
सदाचार m good conduct, well-behaved.
सपदि ind at once,soon
समय m time.
सरोवर m a tank;
सह ind with.
साधु m a sage;adj.good
सिच [सिञ्च्]6th c p to sprinkle.
सीता f wife of Rama.
सुख n pleasure.
सुन्दर anj beautiful.
सूक्त n a vaidika hymn.
सूर्य m the sun.
सृज् 6th c p to create,
स्था [तिष्ठ] lst c to stand, to stop, or to with with उत् to stand up.
स्नेह m affection,

स्पृश् 6th c p to touch.
स्पृह् 10th c to desire.
स्वभाव n nature.
स्वस्ति ind, hai !
स्वास्थ्य n tranquility.

ह

हय m a horse.
हरित abj green.
हस्त m a hand.
हृ 1st c u to take away (with वि to amuse; to play; with अप to take awuy.)
हृदय n. the heart.

II

(FROM ENGLISH INTO SANSKRIT.)

Adore, v पूज् 10th c.
Adorn, v भूष् 10th c.
Advise v दिश् 6th c.
Affection s स्नेह m.
Always adv सदा ind.
And conj च ind.
Annoy v दु 5th c.
Anxiety चिन्ता f.
Annimal s जीव m.
Arrange v रच् 10th c.
Arrow s वाण
As यथा, इव ind.
Ask v प्रच्छ् [पृच्छ्] 6th

B

Be v. भू 1st c. अस् 2nd c.
Be afraid v भि 3rd c.
Bear v भृ 3rd c,
Bear, carry v वह् 1st c.
Bear s भल्लूक m.
Beasts पशु m
Beautiful abj. सुन्दर-री-रम्
Become v 1st भू c.
Bee (black) भ्रमर s,
Beloved abj प्रिय-या-यम्
Be pleased v तुष् 4th c
Be possible v सम् + भू
Be silly v. मुह् 4th c.
Bird s पतग m.
Blow v वह् 1st c.
Blown adj विकसित

Blue adj. नील-ला-लम्.
Book s ग्रन्थ m, पुस्तक n.
Bow a चाप m,
Bow interj, नमस् ind.
Break v भिद्
Bring v आ+नी.
But conj. किन्तु ind
Carry, lead v नी 1st c.
Celebrate v प्रथ् 10th c.
Chariot रथ m.
Child s बाल-ला-लम्
Citizen s नागर m.
City s नगर n.
Coin (golden) s निष्क m
Conveyance s यान n,
Cold adj, शीतल-ला-लम्
Come v आ+गम्
Command s आज्ञा f.
Company s सङ्ग m.
Compose v प्र+णी
Conduct आचार m,
Contemplate v चिन्त 10th c
Count v गण् 10th c,

Covet v लुभ् 4th c.
Create v सृज् 6th c.
Creeper s लता f.

D

Dance v नृत् 4th c,
Deity s देवता f,
Describe वर्ण 10th c.
Desire v स्पृह् 10th c.
Direct v दिश् 6th c.
Dirty adj, मलिन-ना-नम्
Discharge v क्षिप् 6th c
Distress s, दुःख n.
Do v, कृ 8th c.
Drink v, पा (पिब्) 1st c
Dry v, शुष् 4th c.
Dwel v, वस् 1st c.

E

Ear s श्रोत्र n.
Ease s सुख n.
Eat v अद् 2nd c.
Enter v विश् 6th c.
Even adv अपि ind.
Experience v अनु+भू

Extol v वर्ण् 10th c,

Eye s नयन n.

F

Faint v मुह् 4th c.

Fall x पत् 1st c.

Father or father of Sita जनक m

Favour v अनु+ग्रह्

Feel v अनु+भू

Fierce adj चण्ड चण्डा-चण्डम्

Flow v वह् 1st c

Flower's कुसुम, पुष्प n

Follow v अनु+गम्

Fool s मूर्ख-र्खा-र्खम्

Foot s पाद m

Forest s वन n

Forget v वि+स्मृ

Friendship s स्नेह m

Fruit s फल n

G

Ganges s गङ्गा

Garden s वाटिका f

Garland s माला f.

Get, catch v ग्रह् (गृह्ण)

Get up v उत्+स्था

Give v दा (यच्छ)

Go v गम् (गच्छ)

Go after v अनु+गम्

God s ईश्वर m [चार m

Good conduct s सदा-

Green adj हरित-ता-तम्

H

Hail ! interj स्वस्ति-

Hand s हस्त m

Happiness s आनन्द m

Happy adj प्रसन्न

Heart s हृदय n

Home गृह n [masculine in plural]

Horse s अश्व, हय m

Hot adj चण्ड

House s गृह (see home

How ? कथम् ?

Hymn (vaidika) सूक्त n

I

I pro अस्मद् (alike in all genders)

If चेत् यदि ind

In that manner तथा ind

In what manner ? कथम् ?

In which mannr यथा ind.

J

Jewel s मणि m

K

Kindness s दया f.

King s नृप m.

Know v बुध 1st c.

Knowledge s s विद्या f.

L

Lame adj खञ्जः-ञ्जा-ञ्जम्.

Leave, leave off मुच् (मुञ्च्) 6th c.

Lesson s पाठ

Life s जीव m.

Light s प्रभा f.

Like इव ind.

Live जीव 1st c.

Lotus s कमल n.

Love s स्नेह m.

M

Man s नर, जन m.

Milk s दुग्ध n.

Mild adj कोमल-ला-लम्

Monkey s वानर m.

Moon s चन्द्र, निशाकर

Moonlight s चन्द्रिका f.

More, much, much more अधिक adv-कम् adj. (कः-का-कम्

Mouth s मुख n,

N

Nature s स्वभाव n.

Night s निशा f.

Not adv न ind.

Nourish v पुष् 4rh c.

Noise s कलकल m.

O

Obedient adj आज्ञा पालक (कः-का-कम्)

पालक (क:·का·कम्)
Odour s गन्ध m
Of what kind ? कीदृश adj (श:-शी·शम्)
Only adv एव ind.
Or conj वा ind
Order v दिश् 6th c
Order s आज्ञा f
Ornaments भूषण n

P

Pain s दुःख n
Palace s प्रासाद m
Peace s शान्ति n
People s जन m
Perish v नश् 4th c,
Person s जन m
Play v क्रीड् 1st c
Play s क्रीडा f
Please v प्री [प्रीण] 10th c
Poet s कवि m
Proclaim v घुष् 10th c
Protect v रक्ष् 1st c
Publish v प्रथ् 10th c.
Punish v दण्ड् 10th.c.
Punishment s दण्ड m.
Pupil s शिष्य m.

R

Red adj रक्त(क्त-क्ता-क्तम्)
Reddish adj अरुण (ण: णा-णम्)
Release v मुच् (मुञ्च्)
Respectable adj मान्य (न्य:-न्या न्यम्)
Rise v उद्+स्था
Run v धाव् 1st c

S

Sage s साधु m
Sailor s नाविक m
Science s शास्त्र n
School s पाठशाला f
Shake v धु 5th c
Show v दिश् 6th c
Sight s दर्शन n
Sit v उप+विश्
Smell v घ्रा (जिघ्र)
Son s पुत्र m

Soon adv सपदि ind

Speak v वद् c

Sport s क्रीडा f

Spread v क्षिप् (क्षिप्) 5th c

Stand v स्था (तिष्ठ) 1st c

Star s तारा f

Seal v मुद्र् 10 the

Stick s दण्ड m.

Stone s शिला f.

Sun s सूर्य m.

Sweet adj मधुर

Sword s खड्ग m.

T

Tank, pond s तडाग m सरोवर m.

Tell v कथ् 10 c.

Then adv तदा ind

Thenc adv ततः ind

There adv तत्र ind

Thief s चौर चोर m.

This pro एतद् [एषः-एषा-एतत्]

Tnou pro युष्मद् (alike

Throw v क्षिप् 6th c

Time s समय m

Tortoise s कच्छप m

Touch v स्पृश् 6th c

Town s नगर m.

Tranquility s स्वस्थ m.

Tree s वृक्ष m.

U

Understand v बुध् 1st

V

Verbs, poem, s श्लोक m

Very good or good. adj उत्तम (मः-मा-मम्)

Very well adv. बाढम् ind.

Vessal s पात्र n.

Village s ग्राम m.

Virtue s धर्म m गुण m.